

ISSN: 2423 - 7655

Pajoheshha- e Mahdavi

A Research Quarterly in Mahdaviyyat
Thirteenth year, No 49, spring 2024

The role of culture in civilization building as a prelude to the era of emergence in the thought of Supreme Leader of the Revolution Imam Khamenei

Dr. Ataollah Bigdeli ¹

Abstract

The issue of the forward research is the question of the main and most effective social sphere in the civilizational movement of the Islamic Revolution in the thought of the supreme leader of the Islamic Revolution, Ayatollah Khamenei. This research led to the finding that the field of culture, in a general sense, is the main priority of the Islamic Republic for its civilizational movement. From his point of view, culture mainly finds its meaning in the field of behavior, but behavior that is rooted in people's opinions, thoughts and moods. Among the sub-branches of culture, the main cultural field that gives meaning to the entire movement of the Islamic revolution is "Mahadvit" (including concepts such as constructive expectation, laying the groundwork for emergence, etc.). Without strengthening the culture of expectation, the existence of the Islamic revolution and the movement towards the new Islamic civilization will be meaningless. Therefore, the cultural policymaker should consider strengthening the culture of expectation as the key and most central element of civilization in all his planning. The research method was searching in the statements and works of the Supreme Leader and analyzing the contents of the found works and analyzing and identifying the implications and identifying the priorities from his perspective

Keywords: Culture, the culture of expectation, the thought of the leader of the revolution, the cultural context of emergence, studies of the Islamic revolution and Mahdism

1. Assistant Professor of the Department of Law, School of Cultural and Social Studies, Imam Hossein University, Tehran (ataollah.bigdeli@ihu.ac.ir)

نقش فرهنگ در تمدن‌سازی به عنوان مقدمه عصر ظهور در اندیشه رهبر معظم انقلاب امام خامنه‌ای (حفظه الله)

عطاءالله بیگدلی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۳/۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۲/۶

چکیده

مسئله پژوهش پیش‌روی، پرسش از اصلی‌ترین و مؤثرترین حوزه اجتماعی در حرکت تمدنی انقلاب اسلامی در اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای است. این پژوهش به این یافته رهنمون شد که حوزه فرهنگ به معنای عام، اصلی‌ترین اولویت جمهوری اسلامی برای حرکت تمدنی خویش است. از منظر ایشان، فرهنگ عمدتاً در حوزه رفتار معنا می‌یابد اما رفتاری که ریشه در عقاید، فکر و خلیات افراد دارد. از میان زیرشاخه‌های فرهنگ؛ اصلی‌ترین حوزه فرهنگی معنا بخش به کل حرکت انقلاب اسلامی «مهدویت» (شامل مفاهیمی چون انتظار سازنده، زمینه‌سازی برای ظهور و...) است. بدون تقویت فرهنگ انتظار اصل وجود انقلاب اسلامی و حرکت به سوی تمدن نوین اسلامی بی‌معنا می‌شود. لذا سیاست‌گذار فرهنگی در تمامی برنامه‌ریزی‌های خود باید تقویت فرهنگ انتظار را به عنوان کلیدی و محوری‌ترین عنصر تمدن‌سازی در نظر بگیرد. روش پژوهش جستجو در بیانات و آثار مقام معظم رهبری و تحلیل مضمون آثار یافت شده و تحلیل و دلالت‌یابی و تشخیص اولویت‌ها از منظر ایشان بود.

واژگان کلیدی

فرهنگ، فرهنگ انتظار، اندیشه رهبر انقلاب، زمینه‌سازی فرهنگی ظهور، مطالعات انقلاب اسلامی و مهدویت.

مقدمه

رهبری معظم انقلاب اسلامی در میان اولویت‌های فراوان ممکن، هدف اصلی و جهت حرکت انقلاب اسلامی را رسیدن به تمدن نوین اسلامی می‌دانند:

۱. استادیار گروه حقوق دانشکده مطالعات فرهنگی اجتماعی دانشگاه جامع امام حسین (ع) تهران (ataollah.bigdeli@ihu.ac.ir).

خط کلی نظام اسلامی چیست؟ اگر بخواهیم پاسخ این سؤال را در يك جمله ادا کنیم، خواهیم گفت خط کلی نظام اسلامی، رسیدن به تمدن اسلامی است (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه، ۱۳۷۹/۴/۱۴)

از منظر ایشان تمدن آرمان انقلاب (بیانات در ارتباط تصویری با نمایندگان تشکل‌های دانشجویی، ۱۳۹۹/۹/۲۸) جهت‌گیری کلی آن (بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۸/۳/۱) وحدت‌دهنده همه کارهای انقلاب (بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۹۸/۸/۲۴) هدف کلی تمام ملت‌های اسلامی (بیانات در دیدار جمعی از موکب‌داران عراقی، ۱۳۹۸/۶/۲۷) و آماده‌کننده جهان اسلام برای ظهور (بیانیه گام دوم؛ ۱۳۹۷/۱۱/۲۲) می‌دانند. رهبر انقلاب معتقدند ایجاد تمدن نوین اسلامی وظیفه اصلی و ایجادکننده فضا و راه جدیدی برای بشر است (بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۹۴/۱۰/۸). هر چند این کار دشوار و مورد دشمنی بسیاری به ویژه صهیونیست‌ها خواهد بود (بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۹۳/۱۱/۲۹) اما کاری ممکن است (بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۹۸/۱۰/۸). تمدنی که در آن اسلام حاکمیت خواهد یافت (بیانات در دیدار رؤسای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری، ۹۴/۸/۲۰) و پیشرفت همه جانبه محقق شده (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۳) و پیروزی حق بر باطل و بازسازی امت قرآن را شاهد خواهیم بود (پیام به کنگره عظیم حج، ۱۳۸۷/۹/۱۷). این تمدنی خودی و بومی انسجام‌بخش مجموعه‌های پراکنده خواهد بود (بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۸۴/۵/۲۸) تمدن اسلامی تمدنی است که منجر به شکوفائی استعداد‌های ملت (بیانات در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۷۷/۱/۲۷) و موجب نجات دیگران خواهد بود (پیام به مناسبت حلول سال شمسی، ۱۳۷۳/۱/۱) خلاصه آن‌که هدف نهائی تمامی اقدامات هر مسلمانی باید تشکیل تمدن نوین اسلامی باشد، چنانچه هدف نهائی جمهوری اسلامی و تمامی ارکان آن تشکیل تمدن اسلامی است.

تمدن با این جایگاه محوری در اندیشه رهبری دارای چه عناصر اصلی است و فرهنگ در ایجاد این تمدن، به مثابه مقدمه تمدن مهدوی چیست؟ این پرسش‌ها مسئله اصلی مقاله حاضر را تشکیل می‌دهند.

پیشینه

ملاشاهی (۱۳۹۴) در مقاله پژوهشی خود «اقتضائات تحقق تمدن نوین» به تحلیل استلزامات و اقتضائات در سه بعد اساسی یعنی: عقلانی، اخلاقی و معنوی تمدن سازی پرداخته و در هر کدام نسبت و رابطه سه عنصر مذکور را با موضوع تمدن بررسی می‌کند. در بعد اخلاقی تمدن سازی اسلامی مؤلفه‌های متعددی از قبیل: حس کرامت، اصالت اخلاقی، پرهیز از خودستایی، مدارا و سعه صدر، مهرورزی و در بعد عقلانی مؤلفه‌های: اجتهاد پویا، مدیریت کارآمد، اهتمام به دانش بومی، عبرت‌گیری و همچنین در بعد معنوی مؤلفه‌های: نگرش توحیدی، مقابله با عناصر معنوی کاذب و تبیین درست مؤلفه‌های معنوی، مشخص شده و به شیوه‌ی توصیفی - تحلیلی تجزیه و تحلیل شده‌اند. رجبی دوانی و خزاعی (۱۳۹۴) در مقاله پژوهشی خود، عناصر تمدن نوین اسلامی را عقل‌گرایی، عدالت‌گرایی، علم‌گرایی، جامع‌گرایی، جهان‌گرایی، آسان‌گیری اخلاق‌گرایی معرفی کرده‌اند و از الزامات تمدن سازی نوین اسلامی به این موارد اشاره کرده‌اند: توجه به علوم و معارف قرآنی، تلاش مجددانه با اعتقاد راسخ، تدوین نقشه راهبردی و کلان تربیت انسان متعالی، رعایت ارزش‌های اخلاقی در بعد علمی و عملی، بومی‌سازی علمی و فرهنگی، اصلاح سبک زندگی و رعایت ارزش‌های اخلاقی. جهان‌بین و معینی‌پور (۱۳۹۳) در مقاله پژوهشی خود تحت عنوان «فرایند تحقق تمدن نوین اسلامی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای» ضمن بررسی مفهوم تمدن اسلامی در اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی و مراحل پیشروی انقلاب، از بیانات ایشان به این نتیجه رسیده‌اند که برای تحقق سه مرحله از زنجیره تمدن نوین اسلامی (دولت اسلامی، جامعه اسلامی و تمدن اسلامی) پیمودن چهار گام لازم است که عبارتند از: تولید نظریه توسط حوزه علمی، تولید علم توسط دانشگاه، کاربرست در سطح خرد توسط گروه‌های خودجوش نخبگانی و گفتمان سازی.

حسینی (۱۳۹۴) با اشاره به نظریه الگار و فوکو در مورد انقلاب اسلامی، توجه به مهدویت را از بنیان‌های انقلاب و حرکت بعدی آن یعنی تمدن اسلامی ارزیابی کرده است.

غلامی (۱۳۹۵) یکی از مهم‌ترین پایه‌های تمدن نوین اسلامی را در حوزه فکری - فرهنگی، عقلانیت اسلامی که منظومه‌ای فراتر از فلسفه اسلامی است توصیف نمود.

فرم‌پینی فراهانی (۱۳۹۵) نشان داده است فرهنگ یکی از مؤثرترین مؤلفه‌های تحقق تمدن نوین اسلامی است.

نصر اصفهانی (۱۴۰۰) معتقد است برای تحقق تمدن اسلامی در اندیشه رهبر انقلاب، سرمایه اجتماعی اصلی‌ترین قوه محرکه تمدن است و هسته اصلی حرکت سرمایه اجتماعی فرهنگ است.

حیدری خراسانی و جوان (۱۴۰۰) در پژوهشی نشان داده‌اند اولاً باور به مهدویت از بنیان‌های روی کرد تمدنی در اندیشه رهبری انقلاب است و سپس مستنداً شرح داده‌اند که ابعاد فرهنگی و نرم‌افزاری تمدن به ویژه معنویت، عقلانیت و علم از پایه‌های تمدن نوین اسلامی است، همین روی کرد کلی نیز در اندیشه استاد جوادی آملی قابل رهگیری است.

قربانی و دارا (۱۳۹۸) ابعاد فرهنگی مؤثر بر ایجاد تمدن نوین اسلامی را برشمرده‌اند و نشان داده‌اند این محورهای به‌ویژه محور معنویت و اخلاق، در ایجاد تمدن نوین اسلامی بسیار مؤثر هستند.

محمدی پویا و ترکاشوند (۱۳۹۹) نیز به نقش مهم فرهنگ و اثر تربیت بر آن بر تمدن‌سازی از منظر رهبری پرداخته‌اند.

کرد فیروزجایی (۱۳۹۹) مبانی کلامی طرح تمدن نوین اسلامی را در اندیشه رهبری واکاوی نموده و نتیجه گرفته است قائل بودن به دین حد اکثری، عقلانیت، کرامت انسان و همراهی اهل بیت (اشاره غیرمستقیم به مهدویت) از پایه‌های اندیشه تمدنی رهبر انقلاب است. فرزانه و خطیاط (۱۳۹۷) نیز بر نقش مهم فرهنگ بر تمدن‌سازی در اندیشه رهبری تأکید دارند.

روش

روش مقاله حاضر، رجوع به بیانات مقام معظم رهبری مبتنی بر کلیدواژگان مرتبط و تقسیم این بیانات براساس مضامین اصلی و ارائه گزارشی از مضامین اصلی اثبات‌کننده ادعای مقاله است.

اولویت‌های حرکت تمدنی

رهبر معظم انقلاب، در بیانات فراوانی برای حرکت تمدنی انقلاب اسلامی اولویت‌هایی را مورد اشاره قرار داده‌اند، به عبارتی برخی حوزه‌های تمدنی نسبت به دیگر حوزه‌ها دارای اولویت هستند، البته این اولویت گاه ذاتی و موضوعی است، یعنی اصولاً هدف حرکت تمدنی انقلاب تحقق آن است و گاه ابزاری و طریقی یعنی تحقق آن پیش شرط تحقق اولویت‌های اصیل است.

شاید بتوان از این سنخ دوم به جای واژه اولویت از واژه «اولیت» بهره برد. مروری بر منظومه اندیشه رهبری معظم انقلاب نشان می‌دهد ایشان قائل به اولویت فوری اقتصاد، ضرورت امنیت و اصالت و نقش بی‌بدیل فرهنگ در حرکت تمدنی انقلاب هستند:

اولیت فوری اقتصاد، ضرورت امنیت

ایشان در سال‌های متوالی بر او دو مؤلفه تصریح نموده‌اند از جمله:

مسئله اقتصاد، مسئله اولویت‌دار کشور است؛ نه فقط امسال، که چند سال است این مسئله در رأس اولویت‌های فوری کشور قرار دارد... اولویت امروز ملت ایران، مسئله اقتصادی است و توجه کنید که اولویت دشمن هم مسئله اقتصادی است... (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۶/۱/۱).

به نظر ما، امروز مسئله اول کشور، مسئله اقتصاد و مسائل اقتصادی و مشکلات و گره‌های اقتصادی است که اینها بایستی حل بشود (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۵/۶/۳) و....

چنانچه به جایگاه امنیت اشاره نموده‌اند:

این که می‌گوئیم امنیت یکی از مهم‌ترین بخش‌هاست، به خاطر این است که هر پیشرفت دیگری متوقف به امنیت است. اگر امنیت نباشد پیشرفت علمی هم نیست، پیشرفت صنعتی و اقتصادی هم نیست؛ اگر امنیت نباشد، آرامش و اطمینان و سکینه روحی در مردم وجود ندارد. در فضای ناامن، آرزوهای بزرگ و آرمان‌های درخشان، در ذهن‌ها فراموش می‌شود؛ همه به فکر حفظ امنیت جان خود هستند. وقتی در کشور امنیت هست، آن وقت این یک عرصه‌ای است، یک بستری است برای رشد همه عناصر رشد یک کشور و عناصر پیشرفت یک کشور مسئله اقتصاد و معیشت مردم است، اشاره کنم که اقتصاد هم نیازمند امنیت است؛ بنای اقتصادی کشور هم بایستی بر یک بنیاد امنی نهاده بشود. این جمله را در این جا گفتیم به خاطر این که ولو محیط نظامی، محیط اقتصادی نیست، اما اهمیت امنیت برای همه بخش‌ها معلوم بشود؛ حتی برای مسئله اقتصاد (بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۶/۱/۳).

اما سخن آن است که هر دوی این مؤلفه‌ها طریقت داشته و برای رسیدن به اهداف فرهنگی انقلاب به عنوان مقدمه و ابزار تحلیل می‌شوند.

اولویت اصیل فرهنگ در تمدن نوین اسلامی

پیوند تنگاتنگ آغازین بین دو واژه فرهنگ و تمدن در پاره‌ای زبان‌ها و در میان برخی جوامع و نیز پیوستگی و درهم‌تنیدگی معنایی این دو واژه با یکدیگر موجب شده تا گروه بسیاری از تمدن‌پژوهان و نظریه‌پردازان تمدنی، فهم و تعریف خود از تمدن را در پیوند و نسبت با فرهنگ و با عنایت به تفاوت‌ها و تشابهات مفهومی میان آن دو بیان نمایند. گروهی براین باورند که دو واژه، فرهنگ و تمدن به حوزه معناشناختی واحدی تعلق داشته و تا اندازه‌ای مفاهیم یکسانی را بازتاب می‌دهند؛ در این پیوند، ادوارد تایلور در کتاب فرهنگ اولیه از جمله شخصیت‌هایی است که فرهنگ و تمدن را به یک معنا به کار برده است. گروهی براین باورند که دو واژه، فرهنگ و تمدن به حوزه معناشناختی واحدی تعلق داشته و تا اندازه‌ای مفاهیم یکسانی را بازتاب می‌دهند.

به نظر می‌رسد با توجه به تفاوت معنایی فرهنگ و تمدن، هم‌معنا دانستن این دو واژه با هر دو تفسیر آن سخنی مخدوش و ناپذیرفتنی است از دیگر سو تمدن تجلی‌بخش و پدیدآورنده فرهنگ در گستره جامعه است؛ یعنی ارزش‌ها، باورها و اعتقادات برای نهادینه شدن و فراگیری خود؛ نیازمند به سازوکارها و بسترهای عینی مناسبی هستند که آن را تمدن می‌نامند؛ افزون بر این که پیشرفت تمدن و ثبات آن پایه‌های فرهنگ را استوار می‌سازد، زوایای آن را می‌گستراند و در آفرینندگی آن نقشی ژرف و گسترده داشته، حرکت فرهنگی پرتوان و پرهیمنه‌ای در جامعه پدید می‌آورد و در فرایند متقابل هریک سبب بالندگی و پیشرفت دیگری می‌شود؛ درحقیقت پس از پدید آمدن تمدن، فرهنگ و تمدن در داد و ستد با یکدیگر پیش می‌روند فرهنگ در تمدن شکوفا، شکوفا می‌شود و رشد می‌کند و هم تمدن در دامن فرهنگی قوی، توانا و بالنده در مسیر تکامل قرار می‌گیرد.

اولویت بسیار مهم کشور، فرهنگ است. فرهنگ از ادبیات و هنر تا سبک زندگی تا فرهنگ عمومی تا اخلاق تا رفتار اجتماعی، شامل همه اینهاست؛ ما در این زمینه‌ها تکلیف داریم، مسئولیت داریم؛ دستگاه‌های فرهنگی ما واقعا مسئولیت دارند در این زمینه فرهنگ با جوهر دین، با جوهر انقلاب، اساس کارهای ماست که بایستی واقعا به آن بپردازیم (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۵/۶/۳).

از منظر رهبری معظم انقلاب سیاست و فرهنگ دو عنصر در هم تنیده هستند:

مسجد، [هم] پایگاه مقاومت است، هم [پایگاه] رشد فعالیت‌های فرهنگی و هدایت

فرهنگی و بصیرت فرهنگی [است]؛ در دل فرهنگ، سیاست هم هست. این را هم عرض بکنیم که معنای سیاست فقط این نیست که انسان طرفدار زید و مخالف عمرو باشد یا بعکس؛ سیاست یعنی نگاه به حرکت عمومی جامعه که کدام طرف داریم می‌رویم؛ آیا به سمت هدف‌ها داریم حرکت می‌کنیم یا زاویه گرفته‌ایم و داریم از هدف‌ها دور می‌شویم؟ معنای واقعی سیاست این است. آن وقت در خلال این نگاه، تکلیف آدم‌ها و اشخاص و گروه‌ها و احزاب و جریان‌ها روشن می‌شود که آیا داریم به سمت عدالت اجتماعی می‌رویم؟ آیا داریم به سمت استقلال واقعی دینی می‌رویم؟ آیا داریم به سمت ایجاد تمدن اسلامی می‌رویم، یا داریم به سمت وابستگی به غرب و وابستگی به آمریکا و تحت تأثیر قرار گرفتن نسبت به بافته‌ها و یافته‌های بی‌مغز غربی‌ها حرکت می‌کنیم؟ این خیلی مسئله مهمی است که سبک زندگی ما، ما را به کدام طرف دارد می‌کشاند؛ این نگاه، نگاه سیاسی است که می‌بینید از فرهنگ سرچشمه می‌گیرد؛ بنابراین در دل فرهنگ، سیاست هم هست. با این نگاه به حوادث جامعه باید نگاه کرد (بیانات در دیدار ائمه جماعات مساجد استان تهران، ۱۳۹۵/۵/۳۱).

به این ترتیب، حتی سیاستی که مدنظر معظم‌له می‌باشد، سیاست برآمده از دل فرهنگ و در تناسب و نسبت با آن است.

تعریف فرهنگ در اندیشه رهبر انقلاب

رهبر معظم انقلاب تاکنون، تعاریف، متعددی از فرهنگ ارایه نموده‌اند. از منظر ایشان، فرهنگ عبارت است از:

فرهنگ به معنای خاص برای یک ملت، عبارت از ذهنیات، اندیشه‌ها، ایمان‌ها، باورها، سنت‌ها، آداب و ذخیره‌های فکری و ذهنی است (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار عالمان و روحانیون تبریز، ۱۳۷۲/۵/۵).

چنانچه ایشان قائل‌اند فرهنگ «ذهنیت‌های حاکم بر وجود انسان است» (۱۳۷۸/۹/۲۳) و: بخش عمده فرهنگ، همان عقاید و اخلاقیات یک فرد یا یک جامعه است. رفتارهای جامعه هم که جزء فرهنگ عمومی و فرهنگ یک ملت است، برخاسته از همان عقاید است. در واقع، عقاید یا اخلاقیات، رفتارهای انسان را شکل می‌دهند و به وجود می‌آورند. خلقیات اجتماعی، رفتارهای اجتماعی را به وجود می‌آورند. بنابراین، درست است که مقوله فرهنگ در موارد زیادی شامل رفتارها هم می‌شود، اما اساس و ریشه فرهنگ، عبارت است از عقیده، برداشت و تلقی هر انسانی از واقعیات و حقایق عالم و نیز خلقیات فردی و خلقیات اجتماعی و ملی. بنده چند نمونه از خلقیات اجتماعی و ملی را که برای یک ملت تعیین‌کننده است، در اینجا عرض می‌کنم. مثلاً عزم و اراده، غرور ملی، احساس

توانایی، احساس قدرت بر اقدام و عمل و سازندگی، انضباط، نشاط، همکاری و مشارکت. اگر فرض کنیم ملتی همراه با ایمان و عقیده‌ای که دارد، این اخلاقیات را هم دارا باشد، خواهیم دید که چقدر در رسیدن به اهداف و آرمان‌هایش، به او کمک خواهد کرد. بنابراین، به نظر ما، مقوله فرهنگ از نظر تأثیرش در آینده یک ملت و یک کشور، با هیچ چیز دیگری قابل مقایسه نیست. اهمیت مقوله فرهنگ از این جاست (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۷۹/۹/۱۹).

«فرهنگ، شاخص‌های مصداقی دارد. شاخص‌های مصداقی‌اش عقائد است، اخلاق است، آداب است» (۱۳۹۰/۳/۲۳). در این تعریف، عقاید ناظر به عقل انسان است، اخلاق ناظر به قلب انسان است و آداب نیز ناظر به جسم انسان است. در نظر مقام معظم رهبری، فرهنگ اصولاً ناظر به رفتار است اما رفتاری که ریشه در عقاید و فکر (تفکر) دارد.

نقش فرهنگ در تمدن‌سازی

از منظر رهبر انقلاب، مؤلفه‌های فرهنگی نقشی تعیین‌کننده در تمدن‌سازی انقلاب اسلامی دارند به گونه‌ای که رعایت نگاه فرهنگی شرط اصلی تحقق تمدن اسلامی است، در یک استقراء از مضامین بیانات ایشان، اصلی‌ترین مؤلفه‌های فرهنگی - تمدنی که وجهی بنیادین نیز دارند به شرح زیر قابل استخراج است:

محوریت فرهنگ توحید، ولایت و ایمان (بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۶/۱۲/۲۴؛ بیانات در اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی، ۱۳۹۲/۹/۲؛ بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳؛ بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۳؛ بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۱/۵/۲۲؛ بیانات در دیدار جمعی از نخبگان حوزوی، ۱۳۸۲/۱۰/۲۹؛ بیانات در دیدار جمعی از نخبگان علمی، ۱۳۸۱/۷/۳؛ بیانات در دیدار جمعی از دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۳۷۳/۸/۱۱ و ...)

محوریت اخلاق (بیانات در دیدار جمعی از شاعران و ذاکرین اهل بیت علیهم‌السلام، ۱۳۹۰/۳/۳؛ بیانات در سالروز عید سعید مبعث، ۱۳۸۸/۴/۲۹؛ بیانات در دیدار بسیجیان، ۱۳۸۵/۱/۶؛ بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۵/۹/۱۹ و ...)

محوریت فرهنگ عدالت (گزیده‌ای از بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۸/۵/۳؛ بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۶/۳/۱۷؛ بیانات در اجتماع مردم اسفراین، ۱۳۹۱/۷/۲۲ و ...)

محوریت فرهنگ عبودیت و معنویت (بیانات رهبری در دیدار جوانان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۳؛ بیانات در دیدار قاریان، ۱۳۹۱/۴/۳۱؛ بیانات در دیدار دانشگاهیان سمنان، ۱۳۸۵/۸/۱۸؛ بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۵/۱۱/۲۱ و...)

محوریت فرهنگ مجاهدت،^۱ مقاومت و اخلاص (بیانات در جمع هیئت‌های دانشجویی در روز اربعین حسینی، ۱۳۹۶/۸/۱۸؛ بیانات در دیدار خانواده‌های شهدای هفتم تیر و جمعی از خانواده‌های شهدای مدافع حرم، ۱۳۹۵/۴/۵؛ بیانات در دیدار جمعی از مداحان، ۱۳۹۲/۵/۱۱؛ بیانات در دیدار جمعی از ایثارگران و خانواده‌های شهدا، ۱۳۷۶/۵/۲۹ و...)

محوریت فرهنگ نفی سکولاریسم؛ فهم دین به مثابه برنامه زندگی (بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۴/۴/۲۰؛ بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۴/۱۲/۲۰؛ بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۴/۴/۲۰ و...)

محوریت فرهنگ استقلال، آزادی، نظام انقلابی (پویائی و پایائی یا نوگرایی نظام‌مند) (سخنرانی نوروزی خطاب به ملت ایران، ۱۳۹۹/۱/۳؛ بیانیه گام دوم، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲)

محوریت فرهنگی عزت‌مداری و اتحاد (بیانات در دیدار جمعی از موکب‌داران عراقی، ۱۳۹۸/۶/۲۷؛ بیانات در دیدار کارگزاران حج، ۱۳۹۸/۴/۱۲؛ بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۷/۳/۲۵ و...)

۱. در بیان مقام معظم رهبری، واژه مجاهدت واژه‌ای استراتژیک است که با توجه به آثار عمیق آن در رشد و دوام تمدن نوین اسلامی، در مناسبت‌های مختلف همه را به مجاهدت در همه امور دعوت کرده‌اند. ایشان با استناد به آیه «والذین جاهدوا فینا لنهدينهم سبلنا وإن الله لمع المحسنین» (عنکبوت: ۶۹) معتقدند که در صورت مجاهدت، حصول موفقیت و دریافت تأییدات الهی قطعی است. در دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مجاهدت فوق با تلاش معمولی بسیار تفاوت دارد که اصلی‌ترین تفاوت آن با تلاش معمولی با استناد به آیه فوق، موضوع مهم اخلاص است (بیانات، ۱۳۸۳/۳/۲۲ و ۱۳۹۱/۱۲/۱۴). در آیه فوق با توجه به قید «فینا» و تأکید «لنهدینهم» به صراحت درباره همه امور جهادی که در جهت رضای الهی باشد، وعده موفقیت قطعی و نصرت الهی داده شده است. بنابراین به اعتقاد معظم له، مجاهده یکی از ارکان شکل‌گیری تمدن اسلامی است. ایشان معتقدند برای دستیابی به تمدن نوین اسلامی باید جهاد کرد. جهاد اکبر، مبارزه با نفس و جهاد اصغر، مبارزه با دشمن خارجی و استکبار جهانی است. مقام معظم رهبری با مطرح کردن جهاد سیاسی، جهاد اقتصادی و جهاد علمی، مسلمانان را تشویق به مجاهدت می‌کند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که در اندیشه آن حضرت، جهاد در همه زمینه‌ها موجب پیشبرد اهداف متعالی می‌شود و در مقابل دشمن عقب‌نشینی نمی‌شود. ایشان در دیدار مسئولان کشور در روز عید مبعث در سال ۱۳۹۰ در خصوص مجاهدت و می‌فرمایند: «اسلام این توانایی را داشت و دارد که بشریت را به سعادت برساند، به کمال برساند و از لحاظ مادی و معنوی او را رشد دهد. این پایه‌هایی که پیغمبر گذاشتند - پایه ایمان، پایه عقلانیت، پایه مجاهدت، پایه عزت - پایه‌های اصلی جامعه اسلامی است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰/۴/۹ و ۱۳۹۲/۸/۲۹).

محوریت فرهنگ خردورزی و پرهیز از تحجر (بیانات در سالروز عید سعید مبعث، ۱۳۸۸/۴/۲۹؛ بیانات در سالروز عید سعید مبعث، ۱۳۸۸/۴/۲۹؛ بیانات در دیدار جمعی از نخبگان علمی، ۱۳۸۳/۷/۵ و ...)

فرهنگ مردم‌سالاری دینی^۱ (بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۶/۳/۱۷؛ بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی رحمته الله علیه، ۱۳۹۵/۳/۱۴؛ بیانات در جمع خانواده‌های شهدا و ایثارگران کرمانشاه، ۱۳۹۲/۷/۲۱ و ...)

فرهنگ توجه به علم اقتدار و عزت‌آفرین^۲ (بیانات، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴؛ بیانات در دیدار جمعی از

۱. در اندیشه رهبر معظم انقلاب، مردم نقشی بی‌بدیل در تمدن اسلامی دارند. ایشان ضمن تبیین شاخصه‌های بارز مکتب سیاسی امام خمینی رحمته الله علیه از مردم به عنوان عامل شاخص یاد می‌کند که مورد توجه تام امام بوده است. در مکتب سیاسی امام و رهبری، هویت انسانی، هم‌ارزشمند و دارای کرامت است، هم قدرتمند و کارساز است. نتیجه ارزشمندی و کرامت داشتن این است که در اداره سرنوشت بشر و یک جامعه، آراء مردم باید نقش اساسی ایفا کند. از این رو، مردم‌سالاری در مکتب سیاسی امام که از متن اسلام گرفته شده است، مردم‌سالاری حقیقی است. مقام معظم رهبری اوج مردمی بودن حکومت امام را در به رأی گذاشتن قانون اساسی در اوائل انقلاب می‌داند و معتقدند که رأی مردم تعیین‌کننده است و این به دلیل کرامت آن‌هاست که به واسطه دین از ناحیه خداوند متعال به آنان واگذار شده است. در مکتب سیاسی امام و رهبری، مردم‌سالاری از متن دین برخاسته است. از «امرهم شوری بینهم» (شوری: ۲۸) و «هو الذی ایدک بنصره و بالمؤمنین» برخاسته است (بیانات، ۱۳۸۳/۸/۱۴).

ایشان در بخشی از کتاب طرح کلی می‌فرمایند:

از عوامل دیگر تحقق تمدن نوین اسلامی، مقتضیات، شرایط و امکانات و توانایی‌هاست. مقتضیات و شرایط مربوط به فضای سیاسی و اجتماعی حاکم بر جامعه است. برای مثال، تا زمانی که در مردم اراده حرکت به پیش و تحول به وجود نیاید، امکان حرکت به سوی تمدن نیست؛ یعنی تا زمانی که مردم شرایط موجود را به خوبی درک نکنند و آمادگی رهایی از چنین وضعی را نداشته باشند، ساخت تمدن ممکن نخواهد بود. تحقق تمدن نوین اسلامی و حکومت اسلامی، ارتباط مستقیم با مردم و مردمی بودن دارد. حکومت اسلامی و تمدن نوین اسلامی، بهترین وسیله برای دخالت مردم در اداره امور است و در حکومت اسلامی، حرکت اصلی به دوش مردم و تابع اختیار آنهاست (طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن) - برای تفصیل سخنان ر.ک:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7667>

۲. در اندیشه رهبر معظم انقلاب، مجاهده علمی و شکستن مرزهای علم، چراغ راه تمدن اسلامی است. به اعتقاد ایشان، فردای بدون علم تاریک است و چراغ راه تحقق تمدن اسلامی، مجاهده علمی است. علم از دیدگاه ایشان سلطه‌آور است و جامعه صاحب علم را قدرتمند می‌سازد. ایشان به میزان بسیاری تأکید می‌کنند که علم را باید فراگرفت و به تولید و صدور آن پرداخت و به مصرف آن نباید بسنده کرد. روش‌شناسی تولید علم از دیدگاه ایشان، اجتهاد به معنای مصطلح، یعنی استنباط از منابع دینی و رجوع به عقلی است که پشتوانه آن وحی است. در این صورت تولید علم می‌تواند در مسیر رشد و اعتلای تمدن اسلامی باشد. به اعتقاد ایشان دشمن از هیچ تلاشی برای عدم تحقق این اصل فروگذار نمی‌کند و بنابراین، باید ترفندهای دشمن را شناخت. نکته بسیار مهم در دیدگاه ایشان درباره علم، شکستن مرزهای دانش به وسیله مسلمانان است. به اعتقاد ایشان، تحجر و جزم‌گرایی در خصوص یافته‌های علمی گذشتگان یا متفکران غربی، آفت اصلی تحقق رشد علمی است و آزاداندیشی راه برون‌رفت از این آفت است.

نخبگان علمی، ۱۳۸۳/۷/۵؛ بیانات در دیدار اساتید دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲/۲/۲۲ و...)
 فرهنگ دشمن‌شناسی و استکبارستیزی (بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات
 بین‌المللی قرآن، ۱۳۹۷/۲/۶؛ بیانات در دیدار مداحان اهل بیت علیهم‌السلام، ۱۳۹۷/۱۲/۷؛ بیانات در
 دیدار مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۹۷/۱۱/۲۹ و...)

فرهنگ امید به آینده و باور به «ما میتوانیم» و نیروهای داخلی (بیانات در دیدار مردم قم،
 ۱۳۹۷/۱۰/۱۹؛ بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در کنگره «نقش شیعه در پیدایش و گسترش
 علوم اسلامی»، ۱۳۹۷/۲/۲۲؛ بیانیه گام دوم، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲؛ بیانات در دیدار جمعی از
 دانشجویان، ۱۳۹۵/۲/۸؛ بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی رحمته‌الله،
 ۱۳۹۵/۳/۱۴؛ بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲/۹/۱۹؛ بیانات در
 دیدار پنجاه هزار فرمانده بسیج سراسر کشور، ۱۳۹۲/۸/۲۹)

فرهنگ جامع‌نگری (بیانات در دیدار کارگزاران حج، ۱۳۹۸/۴/۱۲؛ بیانات در دیدار اقشار
 مختلف مردم، ۱۳۹۵/۵/۱۱؛ بیانات در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی،
 ۱۳۹۴/۶/۲۵؛ بیانات در دیدار رؤسای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌های علم و
 فناوری، ۱۳۹۴/۸/۲۰؛ بیانات در اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی، ۱۳۹۲/۲/۹؛ بیانات در
 دیدار دانشجویان، ۱۳۹۲/۵/۶؛ دیدار اعضای شورای عالی مرکز طراحی الگوی اسلامی ایرانی
 پیشرفت با رهبر انقلاب، ۱۳۹۱/۱۲/۱۴ و...)

تمامی این مؤلفه‌ها از مؤلفه‌های ضروری فرهنگ هستند که نقشی بی‌بدیل در حرکت به
 سمت تمدن نوین اسلامی خواهند داشت و بدون توجه به آنها این حرکت ابر خواهد ماند؛ اما
 شاید از میان این مؤلفه‌ها هیچ مؤلفه‌ای مانند فرهنگ مهدوی و توجه هب بحث مهدویت
 مؤثر در این حرکت نباشد:

به اعتقاد ایشان، ارزش علم منوط به معنویت است و علم بدون معنویت فاقد هر گونه ارزشی است. زیرا علم بدون
 معنویت همان چیزی می‌شود که اکنون تمدن غربی با آن مواجه است. تمدنی که با روش‌های پیچیده علمی
 توانست موفقیت‌های بزرگی به دست آورد. اما به لحاظ معنویت دچار عظیم‌ترین خسارت‌ها گردید. تأکید رهبر
 معظم انقلاب بر علم همراه با معنویت به این دلیل است که علم با خود قدرت می‌آورد و اگر این قدرت رها باشد،
 عامل فساد و فتنه‌انگیزی می‌شود. بر عکس زمانی که معنویت علم را فرماندهی کند، عامل سعادت می‌شود و در
 خدمت آرامش و امنیت مردم قرار می‌گیرد. مثال گویای سوءاستفاده از علم، استفاده غیرانسانی ایالات متحده آمریکا
 از فناوری بالایی هسته‌ای در قتل و عام مردم بی‌گناه هیروشیما و ناگازاکی است (بیانات، ۱۳۸۵/۸/۲۰).

نقش فرهنگ مهدوی در تمدن‌سازی

از منظر رهبر معظم انقلاب، فرهنگ مهدوی، چشم‌انداز انقلاب اسلامی و موجه‌کننده تمامی حرکات انقلاب است، آینده روشن برای بشریت در اندیشه مقام معظم رهبری، همان تمدن اسلامی است که مصداق کامل آن در زمان ظهور و تشکیل حکومت و تمدن جهانی مهدوی خواهد بود و از آن تعبیر به مهدویت نیز می‌شود. اساس تحقق تمدن نوین اسلامی، زمینه‌سازی ساختاری و زیربنایی، به صورت فکری و عملی برای ظهور حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه الشریف و بنای نظام اصیل اسلامی است؛ بنابراین غایت تمدن‌سازی انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران، اتصال به قیام بقیة الله و نهضت مهدوی است.^۱ ایشان امید به چنین آینده‌ای را از آموزه‌های همه ادیان و مذاهب اسلامی می‌دانند و معتقدند:

اصل امید به یک آینده روشن برای بشریت و ظهور یک موعود، یک منجی، یک دست عدالت‌گستر در سرتاسر جهان، تقریباً مورد اتفاق همه ادیانی است که در عالم سراغ داریم (بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در روز نیمه شعبان، ۱۳۸۷/۸/۲۵).

ایشان قائل به وضعیتی نابه سامان در جامعه جهانی کنونی هستند آن را منطبق بر پیش‌بینی‌های امامان معصوم در عصر غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌دانند و معتقدند:

مسئله، مسئله گره در کار شخص من و شخص شما نیست. امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف برای این که فرج برای همه بشریت به وجود بیاورد، ظهور می‌کند که انسان را از فروبستگی نجات بدهد؛ جامعه بشریت را نجات بدهد؛ بلکه تاریخ آینده بشر را نجات بدهد. این معنایش این است که آنچه را که امروز وجود دارد؛ این نظم بشری غیرعادلانه، این نظم بشری‌ای

۱. این آموزه، ریشه در اندیشه ناب اسلامی حضرت امام خمینی رحمته الله علیه دارد:

همه ما انتظار فرج داریم و باید در این انتظار، خدمت کنیم. انتظار فرج، انتظار قدرت اسلام است و ما باید کوشش کنیم تا قدرت اسلام در عالم تحقق پیدا کند و مقدمات ظهور ان شاء الله تهیه بشود. (موسوی خمینی، ۱۳۸۵ ش: ج ۷، ۲۵۵)

امیدوارم که این انقلاب یک انقلاب جهانی بشود و مقدمه برای ظهور حضرت بقیة الله - ارواحنا له الفداء - باشد. (همان: ج ۱۶، ۸۸)

ان شاء الله اسلام را آن طور که هست در این مملکت پیاده کنیم و مسلمین جهان نیز اسلام را در ممالک خودشان پیاده کنند... و مقدمه باشد برای ظهور ولی عصر - ارواحنا له الفداء - (همان: ج ۱۵، ۱۷۰)

خداوند ابر ما منت بنه و انقلاب اسلامی ما را مقدمه فرو ریختن کاخ‌های ستم جباران و افول ستاره عمر متجاوزان در سراسر جهان گردان و همه ملت‌ها را از ثمرات و برکات وراثت و امامت مستضعفان برخوردار فرما (همان: ج ۲۰، ۱۱۸)

«مستولان ما بدانند که انقلاب ما محدود به ایران نیست، انقلاب مردم ایران نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان اسلام به پرچم داری حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه الشریف است که خداوند بر همه مسلمانان و جهانیان منت نهد و ظهور و فرجش را در عصر حاضر قرار دهد» (همان: ج ۲۱، ۳۲۷).

که در آن انسان‌های بی‌شماری مظلوم واقع می‌شوند، دل‌های بی‌شماری گمراه می‌شوند، انسان‌های بی‌شماری فرصت عبودیت خدا را پیدا نمی‌کنند، مورد رد و اعتراض بشری است که منتظر ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه است. انتظار فرج یعنی قبول نکردن و رد کردن آن وضعیتی که بر اثر جهالت انسان‌ها، بر اثر اغراض بشر بر زندگی انسانیت حاکم شده است. این معنی انتظار فرج است. امروز شما به اوضاع دنیا نگاه کنید، همان چیزی که در روایات مربوط به ظهور ولی عصر عجل الله تعالی فرجه وجود دارد، امروز در دنیا حاکم است؛ پر شدن دنیا از ظلم و جور. امروز دنیا از ظلم و جور پر است. در روایت و ادعیه گوناگون و زیارات مختلف مربوط به ولی عصر عجل الله تعالی فرجه دارد که «بملاً الله به الأرض قسطاً و عدلاً كما ملئت ظلماً و جوراً»؛ هم‌چنانی که یک روزی همه عالم از ظلم و جور پر بوده است - در روزگارانی ظلم و جور، وضع حاکم بر بشر بوده است - همان‌طور خدای متعال در زمان او عدل و داد را وضع حاکم بر بشریت قرار خواهد داد... امروز همین است؛ امروز ظلم و جور حاکم بر بشریت است. زندگی بشر امروز زندگی مغلوب و مقهور دست ظلم و استبداد در همه دنیا است. در همه جا این جور است. بشریت، امروز بر اثر غلبه ظلم، غلبه اغراض و هواهای نفسانی دچار مشکلات فراوان اند. دو میلیارد گرسنه در دنیای امروز، وجود میلیون‌ها انسانی که در نظام‌های طاغوتی مغلوب هوای نفس قدرتمندان طاغوتی هستند، حتی فشار بر مؤمنین و مجاهدین فی سبیل الله و مبارزان راه حق و ملتی مثل ملت ایران که توانسته است در یک مجموعه محدودی، در یک فضای معینی، پرچم عدل و داد را بلند بکند و فشار بر مجاهدان فی سبیل الله، همه نشانه سیطره ظلم و جور بر دنیا است. این، انتظار فرج را با وضعیت کنونی زندگی انسان در دوره‌های مختلف معنا می‌کند. امروز ما انتظار فرج داریم. یعنی منتظریم که دست قدرتمند عدالت‌گستری بیاید و این غلبه ظلم و جور را که همه بشریت را تقریباً مقهور خود کرده است، بشکند و این فضای ظلم و جور را دگرگون کند و نسیم عدل را بر زندگی انسان‌ها بوزاند، تا انسان‌ها احساس عدالت کنند. این نیاز همیشگی یک انسان زنده و یک انسان آگاه است؛ انسانی که سر در پیله خود نکرده باشد، به زندگی خود دل خوش نکرده باشد. انسانی که به زندگی عمومی بشر با نگاه کلان نگاه می‌کند، به طور طبیعی حالت انتظار دارد. این معنای انتظار است. انتظار یعنی قانع نشدن، قبول نکردن وضع موجود زندگی انسان و تلاش برای رسیدن به وضع مطلوب، که مسلم است این وضع مطلوب با دست قدرتمند ولی خدا، حضرت حجت بن الحسن، مهدی صاحب زمان عجل الله تعالی فرجه تحقق پیدا خواهد کرد (دیدار اقشار مختلف مردم در روز نیمه شعبان، ۱۳۸۷/۵/۲۷).

ما آن وقت می‌توانیم حقیقتاً منتظر به حساب بیائیم که زمینه را آماده کنیم. برای ظهور مهدی موعود (ارواحنا فدا) زمینه باید آماده بشود؛ و آن عبارت از عمل کردن به احکام اسلامی

و حاکمیت قرآن و اسلام است... اولین قدم برای حاکمیت اسلام و برای نزدیک شدن ملت‌های مسلمان به عهد ظهور مهدی موعود (ارواحنافداه و عجل‌الله فرجه)، به وسیله ملت ایران برداشته شده است؛ و آن، ایجاد حاکمیت قرآن است (بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰). «شما موظفید این نظام را به شکل پیراسته، سالم و خالص حفظ کنید به همان شکلی که بشود به حضرت ولی عصر عجل‌الله تعالی فرجه الشریف تحویل داد» (بیانات، ۱۳۷۷/۱۱/۶) و...^۱ بنابراین در منظر ایشان مهدویت همان چشم‌انداز نهایی و نقطه مطلوب حرکت به سوی ساخت تمدن اسلامی است. اما توجه به این نکته بسیار مهم است که «البته تمدن اسلامی به صورت کامل در دوران ظهور حضرت بقیة الله (ارواحنافداه) است. در دوران ظهور، تمدن حقیقی اسلامی و دنیای حقیقی اسلامی به وجود خواهد آمد. بعضی کسان خیال می‌کنند دوران ظهور حضرت بقیة الله، آخر دنیاست! من عرض می‌کنم دوران ظهور حضرت بقیة الله، اول دنیاست؛ اول شروع حرکت انسان در صراط مستقیم الهی است» (بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه، ۱۳۷۹/۷/۱۴).

از آنچه نقل شد و ده‌ها بیان دیگر از ایشان، به روشنی معلوم می‌گردد که توجه به فرهنگ مهدوی، اساس نظری و بنیاد موجه‌ساز انقلاب اسلامی است. بدون توجه و تقویت فرهنگ انتظار و امید به آینده مهدوی، نه تنها گام نهادن در راه تمدن نوین اسلامی در عصر غیبت ممتنع است بلکه انقلاب اسلامی نیز پایه‌ای‌ترین بنیاد تئوریک و نظری خود را از دست می‌دهد؛ به عبارتی هر فعالیت فکری و فرهنگی در فضای انقلاب اسلامی باید ربطی وثیق با مسئله مهدویت پیدا کند و هدف نهایی آن باید تقویت روحیه انتظار در میان شیعیان باشد.

نتیجه‌گیری

معنای بنیادین و موجه‌ساز انقلاب اسلامی چه در کلام حضرت امام خمینی رحمته‌الله علیه و چه در اندیشه مقام معظم رهبری، انتظار ظهور و مقدمه‌سازی برای تحقق ملک و دولت مهدوی است؛ تمامی راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات انقلاب اسلامی باید برای زمینه‌سازی ظهور باشد و

۱. برای دیدن مضامین مشابه رک: بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (علیه‌السلام)، ۱۳۹۶/۲/۲۰؛ بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۹۱/۱۰/۱۹؛ بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه‌ی شعبان، ۱۳۸۷/۸/۲۵؛ بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه‌ی شعبان در مصلاهی تهران، ۱۳۸۱/۷/۳۰؛ بیانات در دیدار مسئولان و اقشار مختلف مردم، ۱۳۶۸/۱۲/۲۲ و...

تمدن نوین اسلامی در واقع، تمدنی است آماده و آماده‌ساز برای ظهور منجی بشریت. تمدن نوین اسلامی تمدنی است که در حدود امکانات عصر غیبت، خود را برای محقق کردن تمدن مهدوی آماده می‌نماید. عنصر اصلی این آمادگی عنصری ذهنی - قلبی است که در تعابیر رهبر معظم انقلاب، به آمادگی فرهنگی تعبیر می‌شود.

از منظر رهبر انقلاب برای نیل به تمدن نوین اسلامی، دو دسته اولویت وجود دارد، اقتصاد نیاز فوری و اولی کشور است اما طریقت دارد؛ امنیت نیز شرط ضروری حرکت تمدنی جمهوری اسلامی است اما آن نیز در نهایت طریقت خواهد داشت، آنچه اصیل بوده و دارای اولویت مطلق در حرکت تمدنی انقلاب اسلامی برای تحقق زمینه‌سازی ظهور است، فرهنگ است. از منظر ایشان فرهنگ ذخیره‌های اندیشه‌ای و ذهنی است، یعنی اعتقادات و اخلاقیات که در نهایت منجر به رفتار می‌شود، بخش عمده فرهنگ همان رفتار است اما رفتاری که ریشه در عقاید و ذهنیات دارد. ایشان فرهنگ و مؤلفه‌های فرهنگی را مؤثرترین حوزه در حرکت تمدنی می‌دانند، در استقرائی از بیانات ایشان فرهنگ به مؤلفه‌های فراوانی تقسیم می‌شود که همگی از نقش مهمی در حرکت تمدنی انقلاب ایفا می‌کنند، زیر شاخه‌هایی چون: فرهنگ توحید، ولایت و ایمان؛ اخلاق؛ فرهنگ عدالت، فرهنگ عبودیت و معنویت؛ فرهنگ مجاهدت، مقاومت و اخلاص؛ فرهنگ استقلال خواهی و آزادی خواهی؛ فرهنگ عقلانیت و خردورزی و... اما می‌توان به جرأت گفت فرهنگ انتظار مهدوی از پایه‌ای‌ترین مؤلفه‌های فرهنگی برای حرکت تمدنی انقلاب است. بدون توجه به فرهنگ انتظار، انقلاب اسلامی بی‌بنیاد و تمامی فعالیت‌های فرهنگی بی‌فایده خواهد شد و حرکت تمدنی نیز معنای خود را از دست می‌دهد. اصولاً حرکت تمدنی انقلاب اسلامی با محوریت معنای مقدمه‌سازی برای ظهور و انتظار سازنده و فعال شکل گرفته است و ذهنیت و تفکر غالب در میان انقلابیون همین ذهنیت و سپس رفتارهای متناسب با آن بوده است. لذا می‌توان در مقام توصیه، به تمامی سیاست‌گذاران توصیه نمود دلالت صریح منظومه فکری رهبری انقلاب، تأکید بر تعمیق مفاهیم حوزه مهدویت به عنوان اصلی‌ترین کنش فرهنگی - تمدنی انقلاب اسلامی است.

منابع

قرآن کریم

۱. ترابی، محسن؛ عزتی، امیرحسین؛ چهاردولی، عباس (۱۳۹۹ش)، «مؤلفه‌های تمدن نوین اسلامی و الزامات شکل‌گیری و ثمرات آن مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)»، *مدیریت اسلامی*، شماره ۱۱۰.
۲. جوان، جواد؛ حیدری خراسانی، محمدجواد (۱۴۰۰ش)، «نگرشی بر تمدن نوین اسلامی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای (دام عزه) و حضرت آیت‌الله جوادی آملی (دامت افاضاته)»، *مطالعات دولت پژوهی در جمهوری اسلامی ایران*، سال هفتم، شماره ۳.
۳. جهان‌بین، فرزاد؛ معینی‌پور، مسعود (۱۳۹۳ش)، «فرایند تحقق تمدن نوین اسلامی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای»، *مطالعات انقلاب اسلامی*، سال یازدهم، شماره ۳۹.
۴. حسینی، سیدعلی (۱۳۹۴ش)، «نگاهی به نسبت مهدویت، انقلاب اسلامی و تمدن نوین اسلامی»، *کیهان فرهنگی*، شماره ۳۵۰ و ۳۵۱.
۵. رجبی‌دوانی، محمدحسین؛ خزاعی، علی (۱۳۹۴ش)، «تمدن نوین اسلامی مؤلفه‌اثرگذار بر استحکام ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی ایران»، *مجموعه مقالات همایش ملی تمدن نوین اسلامی*، دانشگاه شاهد.
۶. غلامی، رضا (۱۳۹۵ش)، «توصیفی نو از عقلانیت اسلامی و نقش آن در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی»، *علوم انسانی اسلامی صدر*، شماره ۱۸.
۷. فرزانه، محمدباقر؛ خیاط، علی؛ صفی‌پور، هادی (۱۳۹۷ش)، «تبیین عوامل ایجاد تمدن نوین اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری»، *پژوهش‌های اجتماعی اسلامی*، شماره ۱۱۸.
۸. فرمehینی‌فراهانی، محسن (۱۳۹۵ش)، «الزامات تحقق تمدن نوین اسلامی»، *مطالعات ملی*، شماره ۶۷.
۹. قربانی، سعید؛ دارا، جلیل (۱۳۹۸ش)، «بازشناسی نقش مؤلفه‌های فرهنگی حکومت اسلامی در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری، پژوهش‌نامه انقلاب اسلامی، سال نهم، شماره ۲.
۱۰. کرد فیروزجائی، اسداله (۱۳۹۹ش)، «بازشناسی و تحلیل پیش‌انگاره‌های تحقق تمدن

- نوین اسلامی با رویکرد کلامی با تأکید بر اندیشه امام خامنه‌ای»، *مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی*، شماره ۵.
۱۱. محمدی پویا، فرامرز؛ ترکاشوند، سینا (۱۳۹۹ش)، «تربیت زمینه‌ساز تمدن نوین اسلامی با تأکید بر اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)»، *پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی*، شماره ۴۶.
۱۲. ملاشاهی، مریم (۱۳۹۴ش)، «اقتضائات تحقق تمدن نوین اسلامی»، *مجموعه مقالات همایش ملی تمدن نوین اسلامی*، دانشگاه شاهد.
۱۳. ملایی، حسن (۱۳۹۴ش)، «جایگاه و کارکردهای آموزه مهدویت و انتظار در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی، از دیدگاه امام خامنه‌ای (دام ظلّه)»، *فصل‌نامه پژوهش‌های مهدوی*، سال سوم، شماره ۱۲.
۱۴. موسوی خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۵ش)، *صحیفه نور*، تهران: بنیاد حفظ و نشر آثار امام خمینی رحمته الله علیه.
۱۵. نصر اصفهانی، محسن (۱۴۰۰ش)، «طراحی مدل تمدن‌سازی نوین اسلامی با نقش میانجی‌گری سرمایه اجتماعی براساس بیانات مقام معظم رهبری»، *پژوهش‌های انقلاب اسلامی*، شماره ۳۶.
۱۶. بیانات رهبر معظّم انقلاب آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای در: <https://farsi.khamenei.ir>